

17/4

God, klok och tråkig: CLEMENT ATTLEE

LABOURLEDAREN Clement Attlees nyss utgivna memoarer (*As it happened*, William Heinemann, 16 shilling) är originella främst genom sin korthet; på 217 sidor har författaren skildrat sitt sjuttiåriga, arbetsfyllda och framgångsrika liv. Det självporträtt framställningen i sig själv ger — det finns mycket litet av självanalys och introspektion — är nästan alltigenom sympatiskt. En brittisk gentleman framträder: anspråkslös, försynt, vänlig och diskret, med ett socialt patos, som ger honom distinktion och särprägel; om det mera klara än skarpa omdömet vittnar en del resonerande kapitel, såsom den utmärkta redogörelsen för den senaste labourregeringens bildande, organisation och verksamhet. Säl- lan lyckas en memoär så övertygande enkelt visa att dess föremål är en fin och generös människa, med ett minimum av intolerans och illvilja.

Men rolig är han inte. Mycket är torftiga noter, utan konkretion och fantasi. "Som en stor händelse kommer jag mycket väl ihåg drottning Viktorias diamantjubileum 1897. Min bror och jag reste upp till London och såg processionen, som var ett uttryck för det brittiska imperiet på höjden av makt och välstånd." Det är allt om den saken, och med samma knapphet beskrivs de flesta händelser. De roligheter som berättas antyder ytterst blygsamma krav på humor. "En annan lustig händelse från den tiden kommer mig i minnet. Jag och några av mina kolleger var bjudna på middag hos den amerikanske ambassadören Bingham. Han var en ivrig jägare och frågade om vi hade bedrivit någon jakt på storsvilt, en föga sannolik rekreation för labourrepresentanter. Jag svarade 'ja', och när han frågade 'vad var det som ni jagade?', sade jag 'tysskar'." De personer som omtalas karaktäriseras i regel som duktiga och förträffliga utan vidare brodyr. Nära nog det enda undantaget är MacDonald, som förklaras ha varit opålitlig, snobbig och simpel; ett sämre eftermäle än denne en gång firade ledare fått av sina gamla medarbetare kan knappast tänkas. Även entusiasm saknas i Attlees arbete. Det är märkvärdigt att han inte någon gång pignar till och säger en personlig eller festlig eller elak eller ivrig sak.

Attlee som borgmästare i Stepney 1919.

Clement Attlee är son till en förmögen advokat (solicitor) och tycks alltid ha haft en liten men tillräcklig arbetsfri inkomst. Han studerade vid en god internatskola och i Oxford, lika belåten med dessa miljöer som med sin religiösa och högborgerliga familj. Som pojke och student läste han mycket, särskilt historia, men var inte vidare road av eller duktig i vare sig sport eller studier, han var nästan abnormt blyg och hade länge svårt att tala både privat och offentligt. Sedan tog han juridisk examen och blev advokat, men fick aldrig någon nämnvärd praktik. Det stora omslaget i hans liv kom då han 24 år gam-

mal genom vänners påverkan och förmedling blev frivillig socialarbetare i Londons East End. Eländet gjorde den förut konservativ eller politisk likgiltige unge mannen till socialist — till kristlig socialist, driven av medkänsla, främmande eller kritisk inför marxism och alla doktriner. Det sociala arbetet — avbrutet av några års krigstjänst, beskrivet med färglös finess — förde honom småningom till kommunala och politiska förtroendeposter. Först 1922, 39 år gammal, kom han in i underhuset, och ungefär samtidigt gifte han sig.

Att denne kunnige, men stillsamt underordnade parlamentariker blev labours ledare berodde i ovanligt hög grad på tillfälligheter. Under MacDonalds andra regering fick han endast andra klassbefattningar utanför kabinettet. Men MacDonalds och andra arbetarledares förräderi — man blir alltmer benägen att begagna detta starka ord — och labours totala nederlag vid 1931 års val gav Attlee, en av de få som lyckades bevara sitt mandat, en stor chans. Han blev viceledare av partiet under den gamle Lansbury, och då denne några år senare avgick mottog han ledarskapet. Han kommer inte att stanna länge på den platsen, skrev en stor tidning, och det var nog en ganska vanlig uppfattning. Att Attlee förblivit förste man, trots att partiet utan tvivel haft större begåvningar och mera lysande talare, beror på många skilda omständigheter: oviljan mot att avsätta en partiledare, rivalitet mellan andra kandidater till posten, Attlees medlande ståndpunkt vid partivisterna och, framför allt, på att han med en betydande, om också inte exceptionell, duglighet förenat lojalitet, anspråkslöshet och personlig nobless. Det måste ha varit svårt att bli avundsjuk på eller att hata den mannen. Och så steg han då till vice premiärminister under kriget och till chef för en stor reformministär efter krigets slut.

Det finns mycket litet av självförsvär och än mindre av skönmalning och tillrättaläggning i Attlees bok. På en punkt kan man emellertid beskyllda honom

för en tendens att överslåta. Han klarlägger inte hur starkt arbetarpartiet före det andra världskriget motsatte sig ökade rustningar — trots insikten om de nationella diktaturens expansionsvilja. Det understryks att partiet höll på Nationernas förbund och önskade öka dess maktmedel, men inte att just denna hållning blev ett motiv för avvisande av engelska rustningar. Liksom andra partivänner minns Attlee väl hur man — i motsats till många konservativa — avskydde Hitler, men inte hur man genom sin propaganda mot förstärkning av försvaret underlättade Hitlers erövringspolitik.

Attlee hyllar Churchill som den store krigsledaren; den sida han ägnar åt sin motståndare är ett mönster av frikostighet i förenig med klok avvägning. Det är tydligt att han själv inte drömmer om en liknande historisk position. Men för honom står det klart — och nu i efterhand är väl många med andra åsikter villiga att ge honom rätt — att den reformverksamhet som krävdes efter världskriget borde uppbäras av labours entusiasm och sociala patos; det är som ordförande och medlare i denna reformregering Attlee har sin betydelse. Boken slutar med några ord om Attlees glädje "över att ha levat så länge i världens främsta (greatest) land, att ha haft ett lyckligt familjeliv och att ha fått tillfälle att tjäna staten i en ställning till vilken jag aldrig tänkte mig att bli kallad". Det är blygsamma ord i en blygsam bok, så fjärran som möjligt från den churchillska glansen kring jaget och historien. Men slutintycket blir att labourledaren varit en icke ovärdig motspelare till vår tids mest fångslande politiker.

HERBERT TINGSTEN